

ҲОЗИРГИ ДАВРДА ИЖТИМОЙ АДОЛАТ ҲАҚИДАГИ ИЛМИЙ- ФАЛСАФИЙ ҚАРАШЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ТАЛҚИНИ

Раматов Ж.С.

Тошкент давлат транспорт университети
“Ижтимоий фанлар” кафедраси мудири
+99899 848 45 95

Баратов Р.Ў.

Тошкент давлат транспорт университети
“Ижтимоий фанлар” кафедраси доценти

Султанов С.Ҳ.

Тошкент давлат транспорт университети
“Ижтимоий фанлар” кафедраси катта ўқитувчи

Кушаков Файзулла Абдуллаевич.

Тошкент давлат транспорт университети
“Ижтимоий фанлар” кафедраси катта ўқитувчи

Валиев Л.А.

Тошкент давлат транспорт университети
“Ижтимоий фанлар” кафедраси таянч докторанти

Хасанов М.Н.

Тошкент давлат транспорт университети
“Ижтимоий фанлар” кафедраси ассистенти

АННОТАЦИЯ

Жамиятда ижтимоий адолатнинг мавжудлиги кишиларнинг ўзларини идентификациялашнинг давомийлигига ва улар фаолият кўрсатаётган атрофдаги ижтимоий ва моддий дунёнинг барқарорлигига ишончини кучайтиради. Ижтимоий адолат тамойиллари давлатнинг инновацион ислоҳоти учун консенсус асоси бўлиб хизмат қилади. Замонавий кўп миллатли ва турли маданиятларга эга жамиятнинг барқарор шаклланишини, турли даражадаги маданиятлар, этник ва диний гуруҳлар ва халқлар ўртасида оқилона мулоқот майдонини таъминлайди.

***Калим сўзлар:** Ижтимоий адолат, жамият, иқтисодий-ижтимоий жараёнлар, фуқаролик жамияти, ижтимоий ҳимоя.*

ABSTRACT

The existence of social justice in society strengthens people's confidence in the stability of their self-identification and the stability of the social and material world

in which they operate. The principles of social justice serve as the basis of consensus for innovative government reform. It ensures the sustainable formation of a modern multi-ethnic and multicultural society, a rational space for communication between different levels of cultures, ethnic and religious groups and peoples.

Keywords: Social justice, society, socio-economic processes, civil society, social protection.

АННОТАЦИЯ

Существование социальной справедливости в обществе укрепляет уверенность людей в устойчивости своей самоидентификации и стабильности социального и материального мира, в котором они действуют. Принципы социальной справедливости служат основой консенсуса для инновационной реформы государства. Он обеспечивает устойчивое формирование современного многоэтнического и многокультурного общества, рационального пространства для общения между разными уровнями культур, этническими и религиозными группами и народами.

Ключевые слова: Социальная справедливость, общество, социально-экономические процессы, гражданское общество, социальная защита.

КИРИШ

Ижтимоий адолат давлатнинг ижтимоий сиёсатини амалга оширишга йўналтирилган муайян сиёсатнинг йўналишларидан биридир. Ижтимоий адолат мавзусини таҳлил қилишда, аввало, шу термин доирасида берилган тушунчалар, иборалар ва атамаларни моҳиятини тўғри тушуниш муҳим аҳамиятга эга. Шунингдек, мантикий-ҳуқуқий методга кўра, аввал ижтимоий адолат тўғрисидаги илмий адабиётларни ўрганиб, сўнгра тегишли ҳуқуқий ҳужжатларни таҳлил қилиш яхшироқдир. “Адолат” сўзи арабча “адл”дан бўлиб, одиллик, ҳаққонийлик, тўғрилик маъноларини ифодалайди. Ҳар ишда одил бўлиш, зулм қилмаслик, ҳақсизликка йўл қўймаслик инсон учун жуда аҳамиятли, гўзал ахлоқдир. Шу боисдан ҳам ҳар бир инсон халқига, ўзига ва бутун инсониятга ишда ва бошқа ҳар қандай муносабатларда адолатли бўлиши талаб этилади. Донишманд файласуф Афлотун ўз асарларида адолатга асосланган давлат бошқарувини ўзига хос тарзда тасвирлаган. Бундай жамият уч табақадан иборат бўлиб, ҳукмдорлар, аскарлар, деҳқон ва қосибларни ташкил қилган. Ҳар бир табақа ўзининг муайян ҳислатларига эга. Масалан, “давлат бошлиғи юксак билим ва донолик соҳиби, адолатпарвар, қонунларни яхши биладиган бўлиши лозим. Аскарлар шижоатли, фикр-мулоҳазали, юқори

лавозимдагиларга сўзсиз бўйсунадиган бўлиши керак. Ҳар бир табақа, Афлотуннинг дунёқараши бўйича, ўз иши билан машғул бўлиши, жамиятда ўз ўрнини билиши, бошқа тоифадагиларнинг ишига аралашмаслиги даркор. Мана шулар адолатнинг юксак кўриниши ҳисобланади”[1].

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Марказий Осиё халқларининг бой маданияти ҳар доим адолат ва ижтимоий адолатнинг тарғиботчиси бўлиб келганлар. Форобий, Абу Али ибн Сино, Муҳаммад ал-Ғаззолий ва Насриддин Тусий адолатнинг учта элементини алоҳида кўрсатиб ўтади: 1) донолик; 2) жасорат; 3) виждон. Шуни таъкидлаш керакки, фуқароларнинг тафаккур маданиятидан келиб чиқиб баъзи илмий адабиётларда "адолат" тушунчаси "тенглик" тушунчаси билан тенглаштирилади. Ва улар тенглик бўлган жойда адолат қарор топишига ишонадилар. Аммо бундай тушуниш нотўғри ва ҳар қандай ҳолатда ҳам тенглик адолат учун ягона асос бўлаолмайди. Масалан, сарой ёки театр каби маданий муассаса барча миждозларга тенг хизмат кўрсатиши мумкин эди. Бироқ, махсус ўриндиқларнинг етишмаслиги ва ногиронлиги бўлган одамлар учун йўлакларнинг етарли емаслиги одил судловнинг етишмаслигига тенгдир.

Ижтимоий адолат - бу ижтимоий гуруҳнинг жамиятдаги амалий ҳолати ва уларнинг ижтимоий ҳолати, ҳуқуқлари ва мажбуриятлари, хулқ-атвори, меҳнатга ҳақ тўлаш, меҳнат ва мукофотлар, жиноятчилик ва жазо ўртасидаги уйғунликни акс эттирувчи ижтимоий-сиёсий, ахлоқий ва ҳуқуқий принципдир. Ибтидоий жамиятда ижтимоий адолат жамоат меъёрларига риоя қилиш, тенг ҳуқуқлилиқ ва бу жамиятда яшаш воситаларидан тенг фойдаланиш шаклида намоён бўлади ва умумий мулк ва ижтимоий тенгликка асосланади. Шу боис зардуштийликнинг муқаддаси китоби “Авесто”да ҳам: “...Инсон ўз фикр ҳаёлида ҳам бошқаларга ҳасад қилмаслиги лозим, яхши ниятли киши дарғазаб бўлмайди ва бошқа жаҳолатларга берилмайди, ...чунки ҳақиқат, адолат эгилади, аммо синмайди...”[2] - деб ёзилган эди.

Ижтимоий адолат тамойилининг бузилишининг сабабларидан бири ишлаб чиқариш ва истеъмол ҳажми устидан давлат назоратининг заифлашувидир. Бунинг натижасида, "хусусий мулкни очикчасига қўллаб-қувватлайдиган ва жамоат манфаатларини эътиборсиз қолдирадиган одамлар гуруҳлари пайдо бўлади". Жамият ҳаётининг айрим соҳаларида меҳнат ҳақи тизимининг номукамал тақсимланиши ижтимоий адолат тамойилининг бузилишига олиб келган. Шунинг учун ҳам Абу Наср Форобий «Маданий жамият ёки маданий

шаҳар (ёки мамлакат) шундай бўладики, шу мамлакатнинг аҳолисидан бўлган ҳар бир одам касб-ҳунарда озод ҳамма тенг бўлади, кишилар ўртасида ижтимоий фарқ бўлмайди, ҳар ким ўзи истаган ёки танлаган касб-ҳунар билан шуғулланади. Одамлар чин маъноси билан озод бўладилар... Аммо баъзи шаҳар (ёки мамлакат)лар бўладики, уларда бутун халқнинг фикри—зикри, ақл-идроқи бойлик тўплаш, мол-дунё орттиришга қаратилган бўлади. Улардан чиққан раҳбарлар ҳам раҳбарликни мол дунёни кўпайтиришда деб биладилар. Шунинг учун ҳам улар эрта-кеч мол дунё тўплаш ҳаракатида бўладилар. Бундай раҳбарларнинг қўл остида ишлаган шаҳар халқларида турли бузуқ одатлар, шахвоний нафс, ҳасад, бир-бирларини талаш, душманлик, низо-жанжаллари пайдо бўлади. Ана шундай шаҳар халқларидан хислатлари, майллари турлича бўлган авлод туғилади” [3] деб таъкидлайди.

Ҳозирги кунда жамоат мулкнинг тенглиги асосида марксистик ижтимоий адолат ғояларини рад этадиган ва ижтимоий адолатни яратишда хусусий мулкнинг ролини тан оладиган назариялар мавжуд. Ижтимоий адолат шундан ҳам намоён бўладики, жамият аъзолари ўз меҳнатлари эвазига тирикчилик воситаларини топадилар, ишлашга тайёр ёки ишлай олмайдиганлар давлат ҳисобидан ҳимоя қилинади. Ижтимоий адолатга мувофиқ, меҳнатга ҳақ тўлаш ва даромадларни тақсимлашнинг бошқа тизими инсон томонидан олинадиган фойда миқдори меҳнатнинг миқдори ва сифатига мос келадиган тарзда ўрнатилади. Ижтимоий адолатни ҳисобга олган ҳолда нафақат иш ҳақи, балки бошқа имтиёзлар ҳам одамларнинг меҳнат хизматларига қараб тақсимланиши керак. Шу боисдан ҳам Ҳусайн Воиз Кошифий ўзининг «Ахлоқи Муҳсиний» асарида «Агар адолат ҳимоя қилинмаса, заиф ва кучсиз одамлар йўқолиб кетади. Модомики, заифлар қирилиб кетар экан, кучлилар ҳам омон қолмайди, чунки кишилар турмуши бир-бири билан ўзаро боғлиқ. Хулласи калом, халқнинг аҳволи адолатсиз яхшиланмайди»[4] деб таъкидлайди.

Ижтимоий адолат - мамлакатда ва давлатлар ўртасида тинч ва фаровон ҳаётнинг асосий принциpidир. Ижтимоий адолат тамойиллари ёши, ирқи, миллати, дини, маданияти ва бошқа сабабларга кўра одамлар олдида пайдо бўладиган тўсиқларни бартараф этишга қаратилганлиги билан алоҳида ажралиб туради. Халқаро ҳамжамят ижтимоий тараққиёт ва ижтимоий адолатни инсоннинг барча ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлашга эришиш муҳимлигини алоҳида кўрсатиб ўтади. Савдо, сармоялар ва капитал орқали глобаллашув ва ўзаро боғлиқлик, шунингдек, технологиялар, жумладан, ахборот технологиялари соҳасидаги ютуқлар дунё иқтисодиётининг ўсиши ва бутун

дунё бўйлаб турмуш даражасининг тикланиши ва яхшиланиши учун янги имкониятлар айнан ижтимоий адолат тамойилларидан келиб чиқади. Халқаро Меҳнат Ташкилоти (ХМТ) томонидан Ижтимоий адолат тўғрисидаги декларацияни қабул қилиниши уни таъминлашга бўлган мақсадли фаолиятни ҳуқуқий асосидир. Декларацияда фуқароларни иш билан таъминлаш, ижтимоий ҳимоя қилиш, ижтимоий мулоқот ва меҳнат жараёнидаги асосий принциплар ва ҳуқуқлар орқали барчага тенг натижаларга эришилишини таъминлашга урғу берилади. ХМТнинг Ижтимоий адолат тўғрисидаги декларацияси 1944 йилги Филадельфия декларацияси ва 1998 йилдаги ижтимоий адолатнинг асосий принциплари ва ҳуқуқлар тўғрисидаги декларациядаги принципларни акс эттиради.

Ижтимоий адолат мураккаб ижтимоий-фалсафий тушунча ҳисобланади. Ижтимоий адолат меҳнатга яраша адолатли нафақа олиш ва жамиятнинг ёрдамга муҳтож қатламларига ғамхўрлик қилишни англатади. Бугунги кунда ижтимоий адолатни қонун олдида тенглик, ижтимоий таъминот ва мамлакат аҳолисининг ҳаётий эҳтиёжларини таъминлаш деб ҳам тушуниш мумкин. Ижтимоий адолатни умуминсоний қадрият деб аташ ўринли бўлади. Чунки ижтимоий адолатнинг намоён бўлиши маданият, билим, инсон ҳаёти, тинчлик, ахлоқ каби бошқа "абдий қадриятлар" сингари ҳар қандай соғлом жамият учун табиий жараён сифатида қабул қилинади. Ижтимоий адолат - бу замонавий фуқаролик жамиятининг асосларидан биридир. Ўз фуқаролари учун ижтимоий адолатни қўллаб-қувватловчи мамлакат фаол фуқаролик жамиятини шакллантиришда фаол иштирок этишга интилади. Шу билан бирга, ижтимоий адолат фуқароларга қонун устуворлигини ҳис қилиш ва ўз ҳуқуқлари ва мажбуриятларига қатъий амал қилиш имкониятини беради. Шу боисдан ҳам буюк саркарда бобомиз Амир Темур ҳам ўз «Тузуқларида»: "...Ҳар мамлакатнинг яхши кишиларига мен ҳам яхшилик қилдим, нафси ёмонлар, бузуқлар ва ахлоқсиз одамларни мамлакатимдан қувиб чиқардим. ...Улуғларини ва шараф - эътиборли кишиларни ҳурматлаб, мартабаларини оширдим. Ҳар мамлакатда адолат эшигини очдим, зулму ситам йўлини тўсдим." [5] деб ёзади.

Ижтимоий адолат тамойиллари кўпинча давлатнинг асосий ҳужжати - Конституцияда акс этади. Ўзбекистон Республикаси Конституциясида ҳам шунга ўхшаш моддалар мавжуд, масалан, 8-модда "Ўзбекистон халқини миллатидан қатъи назар, Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари ташкил этади", 14-модда "Давлат ўз фаолиятини инсон ва жамият фаровонлигини кўзлаб, ижтимоий адолат ва қонунийлик принциплари асосида амалга

оширади." Бу Ўзбекистонда ижтимоий адолат тамойиллари қонунийлаштирилганлигини яна бир бор исботлайди.

«Ўзбекистон Республикасида ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Қонуннинг 5-моддасида “Давлат ногиронлар турмуш фаолиятининг чекланганлигини баҳолаш асосида уларнинг ижтимоий ёрдам ҳамда ҳимоя чора-тадбирларига бўлган эҳтиёжлари ҳисобга олиниши таъминланишини, ногиронларни реабилитация қилиш ва ижтимоий ҳимоя қилишнинг қонун ҳужжатларида назарда тутилган турларидаги дастурлар амалга оширилишини, ногиронларнинг жамият билан уйғунлашиши учун шароитлар яратилишини, ногиронларни камситишнинг барча шаклларида ҳимоя қилишни таъминлаш юзасидан зарур чора-тадбирлар кўрилишини кафолатлайди” [6]. Ногиронларнинг қонуний тенглиги таъкидланган.

2019 йилда қабул қилинган “Хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида”ги қонун Ўзбекистон Республикаси фуқаролари учун турли соҳаларда гендер тенглигини таъминлаш йўлида катта қадам бўлди. Ўзбекистонда гендер тенглиги тамойилларини амалга ошириш бўйича фаол ҳаракатлар олиб борилмоқда. Мамлакатимизнинг янги парламентида аёл депутатлар сони Қонунчилик палатаси депутатлари умумий сонининг 32 фоизини ташкил этади, сенатор аёллар Сенат аъзоларининг 25 фоизини ташкил қилади. Айни пайтда мамлакатимизда ёшларнинг нафақат давлатнинг, балки сиёсий ҳаётидаги ролига алоҳида эътибор берилмоқда. Маъсулиятли лавозимларга тайинланган ёшлар сони тобора кўпаймоқда. Бу шуни кўрсатадики, Ўзбекистон ёшларга ҳам, кекса авлодга ҳам тенг ҳуқуқлар беради.

Инсон онгидаги ижтимоий адолат нафақат ўз аҳамиятини йўқотмайди, балки асосий қадриятлардан биридир. Ижтимоий адолатнинг умумий ғояси жамиятни мустаҳкамлайди, мамлакатнинг кўп миллатли халқини бирлаштиришга катта ҳисса қўшади. Шунинг учун ҳам Амир Темур ўз «Тузуқларида» «Адолат ва инсоф билан Тангрининг яратган бандаларини ўзимдан рози этдим... Золимга қарши мазлум додига етдим. Золим етказган моддий ва жисмоний зарарларни исботлаганимдан кейин, уни шариатга мувофиқ одамлар ўртасида муҳокама қилдим ва бир гуноҳкорнинг ўрнига бошқасига жабр-зулм қилмадим.» [7] деб таъкидлайди.

Адолат ғояси - бу ҳар бир инсон ҳаёти ва у яшаётган давлатнинг ижтимоий-сиёсий бошқарув тизимининг қонунийлигини асослаш тўғрисида ҳулоса чиқаришга кенг имкон берадиган умумий қадрият ҳисобланади. Шу

нуқтаи-назардан қараганда, ижтимоий адолат умумий ижтимоий идеаллардан биридир. Баъзи манбалар ижтимоий адолатни умуминсоний идеалларга боғлайди. Тарих давомида унинг ўзига хос таркиби ва номи ҳам ўзгариб борди. Баъзи замонавий тушунчаларга кўра, принципни амалда амалга ошириш куйидагиларни ўз ичига олади: барча фуқароларнинг қонун олдида тенглиги; инсон ҳаётининг кафолатларини таъминлаш; ижтимоий таъминотнинг юқори даражаси. Хусусан, ижтимоий адолат тамойилини амалга ошириш куйидагиларни ўз ичига олиши керак: ҳар бир меҳнатга лаёқатли одамни иш билан таъминлаш; муносиб иш ҳақи; ногиронларни ва имконияти чекланганларни ижтимоий таъминоти; фуқароларнинг таълим, соғлиқни сақлаш, маданият ва спортдан бепул фойдаланишларидир.

Ҳаёт сифати - бу турли хил таркибий қисмларнинг ўзаро таъсирининг мураккаб ва баъзан қарама-қарши тизимидир. "Ҳаёт сифати" тоифаси XX асрнинг 60-йилларида пайдо бўлган. Турли қирралардан ўрганилиб, ҳозирги пайтда ўз аҳамиятини йўқотмаган. Бизнингча, ҳаёт сифати ва жамиятдаги мавжуд ижтимоий адолат ўртасидаги муносабатлар муаммоси энг долзарб масалалардан ҳисобланади. Ижтимоий адолат зарурати жамиятда кечаётган ижтимоий-иқтисодий, сиёсий ўзгаришлар ва инқирозлар даврида янада кучаяди. Бугунги кунда ижтимоий адолатни ўрганиш аҳолининг турмуш даражаси ва даражаси пасайиши, қашшоқликнинг ошиши, даромадларнинг пасайиши, ижтимоий нафақалар ва имтиёзларнинг қадрсизланиши, халқаро терроризм хавфи ортиб бориши билан боғлиқ ҳолда ҳар қачонгидан ҳам долзарб аҳамият касб этади. Ушбу концепцияни ҳисобга олмасдан ҳаётнинг сифатини ҳисобга олиш мумкин эмас.

Ижтимоий адолат - бу камайиб бораётган маргинал фойдалилик қонуни билан қопланмайдиган ҳодисадир. Ушбу қонун асосида моддий истеъмолнинг ўсиши ҳар бир қўшимча яхшилик бирлигидан тобора камроқ қувонч келтиради. Аммо ижтимоий адолат ҳақида гап кетганда, бу ҳеч қачон ортиқча бўлмайди. Ижтимоий адолат даражасининг пасайиши муқаррар равишда ноқулайлик туғдиради, яъни ҳаёт сифатининг ҳақиқий ёмонлашувидир. Инсониятнинг адолат мавзусига мурожаат қилиши ҳар доим ижтимоий вазиятнинг кескинлашуви даврлари билан боғлиқ бўлиб, унда жамиятнинг таранг аҳволдан чиқиш йўлини топиш талаб қилинган. Тарихдаги ушбу қийин дақиқалардан бири, менимча, сўнгги йилларда замонавий жамиятнинг ҳозирги аҳволини ўз ичига олиши керак, унда сўнгги йилларда одамлар ҳаёт шароитларига жиддий ўзгаришлар киритган муҳим ижтимоий-иқтисодий ва

сиёсий ўзгаришлар юз берди. Шунга қарамай, "ижтимоий адолат" тушунчаси жамоат амалиётида пайдо бўлди, бу жамиятдаги барча ёки баъзи бир неъматларнинг инсонлар ўртасида тенг тақсимланишини назарда тутди. "Ижтимоий адолат" тушунчаси муайян ҳаракатларни эмас, балки жамиятдаги реал ҳолатни баҳолаш учун ишлатилади. Ижтимоий адолатнинг мазмуни барча замонлар ва халқлар учун ўзгармас ҳодиса эмас, балки у ҳар доим тарихий ва маданий жиҳатдан ўзига хос талаблар билан ажралиб туради. Шунга қарамай, ижтимоий адолат барча инсонлар томонидан тан олинган ижтимоий ва индивидуал ҳаётнинг реал ифодасидир.

Ижтимоий адолат бир қатор муҳим функцияларга эга. Биринчидан, ижтимоий адолатни жамиятда ўрнатилган ижтимоий тартибни танқидийлик ва қонунийлик нуқтаи-назардан баҳолаш функцияси мавжуд. Иккинчидан, ижтимоий адолат жамиятдаги туб ўзгаришларнинг ижтимоий мақбул чегараларини, шунингдек, жамият ва шахс ўртасидаги ўзаро ҳамкорликни таъминлаш учун энг мақбул ва истиқболли ижтимоий соҳаларни ривожланишига замин яратадиган коммуникатив функцияси мавжуд. Учинчидан, ижтимоий адолатни жамиятдаги ижтимоий муносабатларни барқарорлигини таъминлашга хизмат қилувчи инсонпарварлик функцияси мавжуд.

Ижтимоий адолат тушунчаси объективлик, ҳақиқат, ҳалоллик, ростлик, тенглик, қонун, сахийлик, ахлоқ, адолат, ҳалоллик, инсонпарварлик, бошқаларни тушуниш, принципиаллик ва бошқалар тушунчалари билан уйғунлаштирилган ҳолда намоён бўлади. Биз ҳар бир инсонни ҳуқуқ ва эркинликларини ҳурмат қилишимиз ва уларни таъминлашга хизмат қилишимиз керак. Жамиятда адолат уйдан бошланади ва адолатни ҳимоя қилиш учун биз уйда, кўчада ва машинада бир-биримизнинг ҳурмат қилишимиз орқали қарор топади. Шу боисдан ҳам жамиятда ижтимоий адолатни таъминлаш асосида биз эркинлик, бирдамлик ва имкониятлар тенглиги ғояларига таяниб, қонун олдида барча фуқароларнинг тенглиги, қафолатланган меҳнат фаолияти эркинлиги, кекса авлод вакиллари ва ижтимоий ҳимояга муҳтож фуқароларга ғамхўрликни амалга ошириш ва бу саъй-ҳаракатларда адолат принципининг устуворлигини таъминлашга алоҳида эътибор қаратиш лозимлиги ҳақида ҳулосага келамиз.

ХУЛОСА

Ижтимоий адолат бу ахлоқ назарияси, аксиологик конструкцияларга мос келадиган адолат ҳақидаги ғояларга асосланган фалсафий категориядир[8].

Ижтимоий адолат асосий инсоний қадриятлардан бири ва жамиятда ахлоқ ва ҳуқуқнинг устуворлигини таъминловчи ғоядир. Қадим замонлардан бери бу ғоя умумбашарий уйғунлик, умумбашарий меъёр, жонли ва жонсиз табиатнинг ўзаро таъсирида мунтазамлик ва тартибни талаб қиладиган космик қонун билан боғлиқ эди. Қадимги даврларда адолат коинотнинг мувозанатига, космик элементларнинг ўзаро нисбати доимий равишда ўзгариб турадиган шароитларда изчил бўлишига эришиш учун зарур бўлган ташкилий тамойил сифатида қабул қилинган. Одамларнинг хулқ-атвори билан боғлиқ ҳолда, адолат ахлоқий тушунча бўлиб, инсон хатти-ҳаракатларининг қийматини, яхши ва ёмоннинг ўлчовини жамият аъзолари томонидан доимий равишда алмашиб туриладиган ҳаракатларда кўрсатиб беради.

REFERENCES

1. Платон. Сочинения. I. том. 224-бет.
2. Авесто. Тарихий – адабий ёдгорлик. Асқар Маҳкам таржимаси. –Т.: Шарқ, 2001. Б. 5.
3. Абу Наср Форобий «Фозил одамлар шаҳри»-Т.: Абдулла Ҳодирий номидаги халқ мероси нашриёти. 1993, 190-191 бетлар.
4. Кошифий Ҳ. «Ахлоқи Мухсиний». Беруний номидаги Шарқшунослик институти, қўлёзмалар фонди, инд. 3020 (форс тилида) «Адолат» боби
5. Темур тузуклари. Форсчадан Соғуний А. ва Караматов Ҳ.тарж.-Т.: Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. 1996. Б.118.
6. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2008 й., 29-30-сон, 277-модда.
7. Темур тузуклари. Форсчадан Соғуний А. ва Караматов Ҳ.тарж.-Т.: Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. 1996. Б. 73.
8. Бердимуратов М.Б. “Замонавий бошқарув социологияси”. Т.: “Янги аср авлоди”. 2020 йил.
9. Sultanov S.X., Yusubov J. K., Samanova S. B., Ikramova G. M., Yalgashev B. M. Social justice as a condition of socio-spiritual stability in society. Journal of Critical Reviews.-India-2020. Vol 7, Issue 5. P.816-818.
10. Ж. С. Раматов, М. Ҳасанов, & Л. А. Валиев (2022). ИНСОН ДУНЁҚАРАШИНИНГНИНГ ДИНИЙ ВА ДУНЁВИЙ ТАЛҚИНИ. Central Asian Academic Journal of Scientific Research, 2 (7), 78-82.
11. Ramatov, J.S., &Khasanov, M.N. (2022). HISTORY OF RAILWAY CONSTRUCTION IN UZBEKISTAN: YESTERDAY AND TODAY.

Orientalrenaissance: Innovative, educational, naturalandsocialsciences, 2 (6), 925-930.

12. Раматов, Ж. С., Ҳасанов, М., & Назарова, Н. Ж. (2022). МЕДИАМАДАНИЯТ ВА АХБОРОТДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ ИНТЕЛЛЕКТУАЛ ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДАГИ ЎРНИ. *Academic research in educational sciences*, 3(6), 984-988.

13. Раматов, Ж. С., Ҳасанов, М., & Валиев, Л. А. АУРОБИНДО ГҲОШ ҲАЁТИ ВА ИЛМИЙ ФАЛСАФИЙ МЕЪРОСИ.

14. Раматов, Ж. С., Ҳасанов, М., & Валиев, Л. А. (2022). ИНСОН ДУНЁҚАРАШИНИНГНИНГ ДИНИЙ ВА ДУНЁВИЙ ТАЛҚИНИ. *Central Asian Academic Journal of Scientific Research*, 2 (7), 78-82.

15. Ramatov, J., Umarova, R., Baratov, R., Jurabayev, N., &Artikova, B. (2022, June). Constructive and optimal solutions for the formation of a stable ecological situation in the Aral Sea region of Uzbekistan. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 2432, No. 1, p. 030113). AIP Publishing LLC.

16. Rashid Usarovich Baratov, & Nilufar Jo,,Rayevna Nazarova (2022). YOSHLAR HAYOTIY STRATEGIYASINI SHAKLLANTIRISHDA TAʼLIMNING OʻRNI. *Academic research in educational sciences*, 3 (TSTU Conference 1), 830-833.